

Ôn thi vào 10

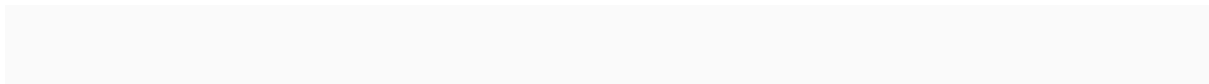
Làm sáng tỏ ý kiến với Tắt đèn, Ngô Tất

Tố đã xui người nông dân nổi loạn

BÀI LÀM

Tắt đèn có nhiều nét giống Lão Hạc, Chí Phèo... Tất cả đều viết về quá trình bản cùng hóa của người nông dân Việt Nam trước Cách Mạng tháng tám. Ở đó, người nông dân mỗi người mỗi cảnh bị bóc lột theo mỗi kiểu khác nhau. Thế nhưng cuối cùng hậu quả của sự bóc lột lại giống nhau: họ đều mất hết chẳng còn gì. Tuy nhiên không phải lúc nào người nông dân cũng cuối đầu cam chịu. Trong Tức nước vỡ bờ có những lúc họ đã vùng lên. Tất nhiên có sự “nổi dậy” được nhà văn sắp đặt. Chẳng thế mà có người đã đưa ra nhận xét vô cùng xác đáng “Với tác phẩm Tắt đèn, Ngô Tất Tố đã xui người nông dân nổi loạn” (Nguyễn Tuân).

Thực ra khái niệm “nổi loạn” ở nay phải hiểu khá là linh hoạt. Về cơ bản đó chỉ là những cuộc vùng lên tự phát theo kiểu “con giun xéo mãi cũng quằn”, theo kiểu “tức nước” thì “vỡ bờ”. Sự nổi loạn ấy chưa phải là sự đấu tranh được tính toán kỹ càng mà chỉ là sự phản ứng khi bị đẩy đến đường cùng. Thực tế đã cho thấy các tác phẩm văn học hiện thực của Việt Nam trong giai đoạn này đã dựng lên hàng loạt cuộc đời với sự vùng lên như vậy.

Vậy ra cái sự “xui” của tác giả ở tác phẩm này liên quan rất nhiều đến nhận thức xã hội của nhà văn. Tuy rất đau xót trước cảnh người nông dân bị chèn ép và vô cùng căm giận sự tàn bạo của những kẻ cường quyền nhưng nhà văn vẫn chưa nhìn ra con đường tắt yếu-con đường đấu tranh cách mạng-chưa đẩy nhân vật của mình vào được cái guồng máy đấu tranh chung.

Riêng các sự “xui” ở tác phẩm Tắt đèn như lời nhận xét của Nguyễn Tuân, chúng ta lại cũng phải nhìn trong cái tương quan với những điều đã nêu trên. Chúng ta biết nhân vật là của nhà văn nhưng không phải trong quá trình sáng tạo, ta muốn đặt vào nhân vật điều gì theo ý muốn chủ quan cũng được. Nhân vật cũng giống như con người ngoài cuộc sống. Họ phải va chạm với các tính cách khác trong một môi trường nhất định. Ở tác phẩm này, chị Dậu được đặt trong tương quan với nhiều nhân vật nhưng đặc biệt là mối quan hệ với vợ chồng Nghị Quế và bọn tay sai, quan lại ở làng Đông Xá. Đó là những mối tương quan nghẹn thẹn và không phải cứ muốn là có thể “nổi loạn” dễ dàng như cái anh chàng say Chí Phèo kia được. Vậy ở đây, Ngô Tất Tố muốn “xui” nhân vật của mình phá phách nghĩa là phải tạo ra ngay đủ những tiền đề (những mâu thuẫn giàu kịch tính) để nhân vật buộc phải bộc lộ cái bản năng sống trong hoàn cảnh quẫn cùng.

Cái “xui” ấy được nhà văn sắp xếp dàn trải và tăng cấp. Nhưng có thể nói lần nổi loạn của chị nông dân làng Đông Xá ở đoạn trích Tức nước vỡ bờ là lần ghê gớm nhất.

Thuế thân, hai tiếng vừa cất lên đã khiến nhiều người phải rùng mình. Nhà chị Dậu cũng hãi hùng khi nghe đến hai từ kinh sợ ấy. Nhà chị nghèo lại kèm năm sáu miệng ăn. Ở trong cái làng Đông Xá ấy có đi làm thêm cả cái nghề kẻ cướp cũng

chẳng đủ ăn chứ nhà chị làm ăn hiền lành thì khô lame. Mùa sưu thuế đến, nhà chị bán sạch sành sanh cũng chẳng đủ một suất thuế thân. Anh Dậu chồng chị vì thế mà bị bọn nha dịch lôi ra đình đánh cho nhừ tử. Chị Dậu đau long xót ruột gửi đám con nheo nhóc chạy vay khắp nơi. May thay chị kiếm đủ tiền lo suất sưu cho anh chồng đương sắp chết. Nhưng khôn nạn thay, suất của chồng vừa mới gón gém lo xong lại sinh ra suất sưu của chú Hợi. Mà chú ấy thì chết đã lâu, chỉ vì cái sự nhập nhằng giữa lịch Ta lịch Tây mà chị Dậu lạ thêm một phen phải lao đao. Tiền nộp sưu không có, cứ thế là những đọt roi thước lại đổ liên hồi trên cái bộ xương của anh Dậu. Ôi! Còn cái đau đớn nào hơn với một người vợ khi cứ nhìn tận mắt cái cảnh chồng mình bị hành hạ đến chết mòn.

May thay bọn nha dịch lại cho phép anh về. Chị Dậu cũng anh về rồi nấu ngay nồi cháo (có được là nhờ long thông của bà hàng xóm). Nhưng cháo chưa kịp húp thì bọn nha dịch tay dao tay thước lại rầm rập xông vào. Thế là căn nhà rách nát của chị Dậu ầm lên tiếng kêu xin, tiếng chửi mắng, tiếng đám đá bùm bụp. Chị Dậu vẫn kiên nhẫn kêu xin nhưng sự chịu đựng chỉ có hạn. Khi tên cai lệ cứ vừa thụi vào ngực chị, vừa tát vào mặt chị lại còn sấn sổ lao vào anh Dậu thì cái giới hạn của sự chịu đựng rất mong manh kia òa vỡ. Chị Dậu vùng lên quyết liệt và khỏe mạnh. Chị túm, chị dúi, chị lẳng tên nha dịch bằng sức của đàn bà lực điền và bằng cả sự tức giận của còn giun xéo lâu ngày. Ngay lúc ấy chị không can thiết phải nể sợ ai. Lúc ấy trong chị, sự tức giận trùm lấy đi tất cả. Chị vùng lên và “nổi loạn”.

Như vậy ở trong cả truyện Tắt đèn và nhất là đoạn trích Tức nước vỡ bờ, Ngô Tất Tố đã dựng lên được một chuỗi những tình huống mâu thuẫn giàu kịch tính. Các tình huống ấy đã đẩy chị Dậu vào cái thế quẫn cùng mà vùng lên “nổi loạn”. Sự nổi

loạn ấy hoàn toàn tự phát. Đó là sự vùng lên rất tự nhiên của con người khi cái giới hạn chịu đựng đã bị phá vỡ.